

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСОБИСТІСНОГО І ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДІВ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

INTERACTION OF PERSONAL AND ACTIVITY APPROACHES IN THE TRAINING SYSTEM OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

Для характеристики системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури застосовують різні підходи, кожен з яких має переваги та недоліки. Існуючі концепції стилів навчання в закладах фізкультурного спрямування багато в чому пов'язані між собою. Тому в статті розкрито суть актуальних концепцій взаємозв'язку особистісного і діяльнісного підходів як складників у формуванні професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Розглянуто аспекти діяльності та активності вчителя означеного фаху (спосіб мислення; тип обмірковування; структуру інтелекту; підхід до навчання; спосіб прийняття рішень; тип та кар'єрний тип індивідуальності тощо) в різноманітних комбінаціях.

Ключові слова: підготовка, майбутній вчитель фізичної культури, діяльність, активність, професійна мобільність.

Для характеристики системы подготовки будущих учителей физической культуры применяются различные подходы, каждый из которых имеет свои преимущества и недостатки. Существующие концепции стилей обучения в учреждениях физкультурного направления во многом связаны между собой. Поэтому в статье раскрыты суть актуальных концепций взаимосвязи личностного и деятельностного подходов как составляющих в формировании про-

фессиональной мобильности будущих учителей физической культуры. Рассмотрены аспекты деятельности и характеристики учителя указанной специальности (способ мышления, тип обдумывания; структура интеллекта; подход к обучению, способ принятия решений, тип и карьерный тип индивидуальности и т.п.) в различных комбинациях.

Ключевые слова: подготовка, будущий учитель физической культуры, деятельность, активность, профессиональная мобильность.

Different approaches, each of which has advantages and disadvantages, are used to characterize the training system of future PE teachers. Existing concepts of teaching styles in PE institutions are largely interconnected. Therefore, the article reveals the essence of the actual concepts of the relationship between personal and activity approaches as components in the formation of the professional mobility of future PE teachers. The aspects of the activity and active characteristics of the noted specialty teacher (way of thinking, type of thinking, the structure of intelligence, approach to learning, method of the decision making, type and career type of personality, etc.) are considered in various combinations.

Key words: training, future teacher of Physical Education, activity, professional mobility.

УДК 005.336.2(045):796.011.1

Денисенко Н.Г.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри здоров'я людини
та фізичної реабілітації
Академії рекреаційних
технологій і права

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна організація, зміст методичного забезпечення в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах недостатньо відповідають новим вимогам і не забезпечують усебічну підготовку фахівця, адаптованого до швидкозмінних умов сьогодення, здатного на високому професійному рівні вирішувати виробничі завдання різної складності. Спроби вписати певні новації в педагогічний процес не дають достатнього результату, а запропоновані шляхи вирішення проблеми формування професійної мобільності вчителя означеного фаху виявляються неможливими. Тому постає необхідність у проведенні порівняльного аналізу різних методологічних підходів та їх імовірної ефективності у плані задекларованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом усе частіше у вищій професійній освіті зустрічається ще одна впливова точка зору – «концепція взаємозв'язку і взаємодії методологічних підходів в умовах мобільної, неперервної освіти та ступеневої підготовки майбутніх учителів» (Р. Пріма, 2010). Невипадково методологія становить системоутворюючий стрижень і глибинне підґрунтя наукових парадигм, підходів,

традицій, напрямів, течій і шкіл, утворених на її основі (Т.В. Гайдай, 2015). Соціологами-методологами було здійснено багато спроб визначення поняття методологічного підходу у вищій професійній освіті. При цьому спостерігається відсутність однотайності інтерпретацій, а відповідно і розуміння того, що таке методологічний підхід.

Так, у сучасній психології і педагогіці відбувається відродження наукових пошуків щодо проблеми особистісного і діяльнісного підходу в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. На фоні зростання інтересу психологів до феномену «здібностей» взагалі він став предметом наукових пошуків Л. Виготського, Б. Ананьєва, де особистість розглядалася як суб'єкт діяльності, яка сама, формуючись у діяльності та спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності. Значний внесок у дослідження питання особистісно-діяльнісного підходу в сучасній педагогічній практиці зробили М. Алексєєв, О. Бондаревська, А. Плігін, С. Подмазін, В. Сєриков, А. Хуторський, І. Якиманська. В їхніх наукових розвідках зазначено, що особистісно-діяльнісний підхід є «симбіозом особистісного і діяльнісного, що спричинено їх нерозривним зв'язком». Виходячи з цього, в концептуальному полі нашого

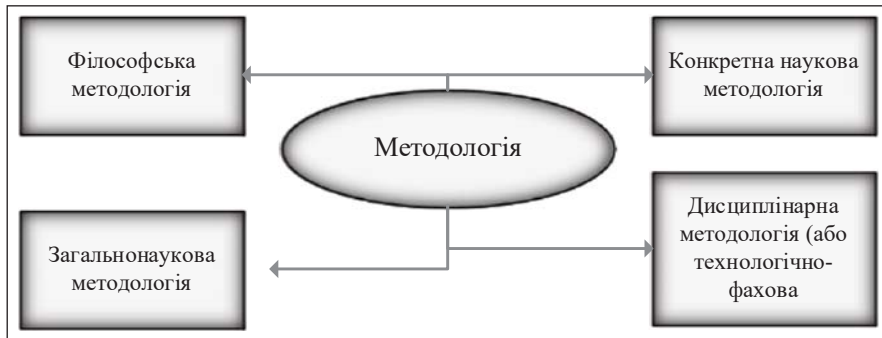

Рис. 1. Рівні «педагогічної методології» в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури (за Е. Юдним)

дослідження вважаємо за необхідне розглянути ті наукові розвідки, які пов'язані з методологічними підходами, що зорієнтовані на формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Перевагу надаємо особистісному і діяльнісному підходам.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На підставі одержаних даних, враховуючи потреби й тенденції розвитку професійної педагогічної освіти на сучасному етапі, ми можемо зробити висновок, що вченими зроблено спроби класифікувати та визначати типології методологічних підходів, а також досліджувати їхній взаємозв'язок.

Ретельний аналіз існуючих класифікацій методологічних підходів дозволив нам виділити наукові погляди Е. Юдіна, який підкреслює «методологію педагогіки», вважаючи її «багаторівневою» і такою, яка може бути адаптована до умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури, виділяючи при цьому чотири її рівні (рис. 1.) [12, с. 31].

Зауважимо, що серед досліджень, які продовжують вищезгаданий напрям наукових пошуків, варта уваги праця О. Отич «Методологічні принципи наукового дослідження» (Чернігів, 2010). Автором здійснено розподіл методологічних підходів у гуманістичній площині: особистісний, індивідуальний, диференційований, аксіологічний, антропологічний, екзистенціальний, акмеологічний, контекстний, компетентнісний тощо). Все більш вагоме місце, як стверджує вчений, посідають нові методологічні підходи (полісуб'єктний, креативний, медіологічний, семіотичний, герменевтичний, феноменологічний, цивілізаційний, холистичний тощо) [7, с. 41]. Крім того, вчений виокремлює системний, комплексний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, індивідуально-діяльнісний, практико-орієнтований, антропологічний, культурологічні підходи [7, с. 62]. Набувають актуальності дослідження на основі професіографічного, задачного та креативно-мобільного підходів та ін. Отже, можна визнати незаперечним факт про наявну розмаїтість розподілів методологічних

підходів у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури, зокрема в плані формування особистісної професійної мобільності.

Мета статті – розглянути взаємозв'язок особистісного і діяльнісного підходів у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури як базису формування їхньої професійної мобільності.

Виклад основного матеріалу. В окремих наукових розвідках також підкреслюється діалектична єдність особистісного і діяльнісного підходів у педагогіці, але й зауважується, що «діяльність не може існувати без активності особистості». О. Бігич, продовжуючи цей науковий погляд стосовно нероздільності діяльнісного та особистісного компонентів, визначає особистісно діяльнісний підхід як «активний педагогічний процес, який передбачає урахування індивідуальної мобільності студента та особистісно діяльнісного складника», що представляється важливим під час обґрунтування нашого бачення проблеми формування професійної мобільності у майбутніх учителів фізичної культури [1, с. 85].

Цікавими, з погляду на особистісно-діяльнісний підхід, є наукові переконання інших вчених, які розглядають його в «неподільній єдності» ще з «творчою активністю», що впливає на особистісний творчий розвиток студента, формування професійно-особистісних характеристик, оволодіння якими забезпечує якісний рівень фахової підготовки». Наприклад, наукові розвідки І. Княжевої, яка ключовим поняттям, що визначає розуміння сутності означеного методологічного підходу, вважає поняття «діяльність», «активність» і «творчість». Автор зауважує, що ці категорії є загальними для філософського, історичного і психолого-педагогічного знання, що й зумовлює широту розбіжностей в їх розумінні» [4, с. 190]. На думку Є.В. Пузирьова та О.А. Жавко «діяльнісний підхід виражається в організації навчально-виховної діяльності студента, яка передбачає вироблення умінь обирати цілі, планувати свою діяльність, виконувати її, контролювати та аналізувати її результати. Цей підхід реалізується, враховуючи

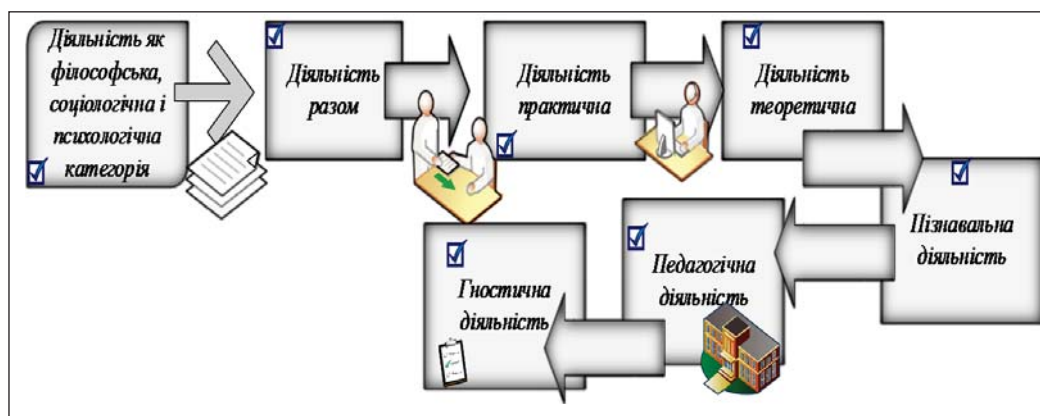

Рис. 2. Види діяльності, які властиві майбутньому вчителю фізичної культури

інтереси, життєві плани, ціннісні орієнтації особистості [8, с. 134]. І хоча, солідаризуючись з І. Зимню [2] щодо можливості лише умовного, теоретичного їх розподілу, вважаємо доцільним зупинитися на тих особливостях цих понять, які є найважливішими для формування професійної мобільності.

У контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне передусім з'ясувати розуміння сутності понять «діяльність», «активність особистості», «мобільна активність», «творча активність», які ми розглядаємо в діалектичній єдності в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Розглянемо їхній зміст.

В «Ілюстративному словнику» (І.М. Кондаков) визначено і такі види діяльності, як «пізнавальна», «педагогічна», «гностична». Отже, «пізнавальна діяльність» трактується як «процес відображення в головному мозку людини предметів та явищ реальної дійсності (відображення дійсності в людській свідомості відбувається на рівні чуттєвого та абстрактного пізнання)»; «діяльність педагогічна» – «діяльність, що пов'язана з передачею і засвоєнням соціального досвіду людства (здійснюється в різноманітних формах освіти, навчання, виховання і відповідно самоосвіти, самонавчання і самовиховання)»; «діяльність гностична» – діяльність, що спрямована на пізнання навколишнього світу [5].

Діяльність як філософська, соціологічна і психологічна категорія: 1) явище, що вивчається всіма суспільними і гуманітарними науками; 2) взаємодія людини або групи людей і світу, в процесі якої людина свідомо і цілеспрямовано змінює світ і себе; 3) форма активності, яка притаманна тільки людині (або групі людей). Аналіз видів діяльності подано на рис. 2.

Діяльність разом: 1) вид групової діяльності контактної групи, за якої відсутня спільна мета; 2) вид групової діяльності, коли у кожного виконавця своя мета (ці завдання можуть бути ідентичними, але можуть бути й антагоністичними, що призводить до протиріччя).

Діяльність практична: 1) діяльність, мета якої – свідоме змінювання природного і соціального світу, з якими взаємодіє особистість або група; 2) діяльність, пов'язана з діяльністю теоретичною за допомогою навчання і безпосереднього досвіду.

Діяльність теоретична: 1) діяльність особистості або групи, мета якої – пізнання і пояснення світу, знаходження й обґрунтування в процесі мисленнєвого експерименту способів діяльності.

На думку Е.А. Шатрова, діяльнісний підхід передбачає спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти. На переконання вченого, в цілому діяльнісний підхід передбачає орієнтацію на активний розвиток творчого потенціалу особистості й дозволяє врахувати індивідуальні та вікові особливості кожного слухача за допомогою включення в діяльність, сприяє самореалізації та особистому зростанню [11, с. 111]. Нам особливо імпонує ця думка вченого.

Аналізуючи наукові погляди колег, нами виокремлені такі компоненти діяльності у майбутніх учителів фізичної культури: мета – завдання – вихідний матеріал – активність – професійна мобільність – засоби – метод – інноваційний освітній процес – якісний продукт для потреб Нової української школи. Підґрунтям для такого бачення проблеми є той факт, що становлення та розвиток майбутнього вчителя фізичної культури відбувається в різноманітних видах професійної активності. З огляду на це одним із ключових та методологічних у нашій роботі є поняття «активність», що асоціюється з «мобільністю». На основі аналізу понад п'ятнадцяти трактувань зазначеної категорії ми зафіксували ті, які відображають формування професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури, що демонструє таблиця 1.

**Виокремлення видів «активності» майбутнього вчителя фізичної культури
у процесі формування його особистісної мобільності**

Вид особистісної активності майбутнього вчителя фізичної культури	Визначення
<i>Активність особистості</i>	інтенсивність спрямованості майбутнього вчителя фізичної культури на професійну діяльність, яка найбільш чітко проявляється в характері
<i>Активність пізнавальна</i>	вид психічної активності, що проявляється у майбутнього вчителя фізичної культури у формах цікавості, творчості, допитливості щодо подальшої професійної діяльності
<i>Активність свідомості</i>	вища форма психічної активності, яка визначається тим, що свідомість майбутнього вчителя фізичної культури «не тільки відображає об'єктивний світ, але і творить його за допомогою прояву особистісної мобільності», тобто світ не «задовольняє людину, і людина своїми діями вирішує змінити його»
<i>Активність надситуативна</i>	здатність вчителя фізичної культури підніматися над рівнем вимог ситуації, ставити цілі, вищі за вихідне завдання. Через цей вид активності вчитель означеного фаху проявляє мобільність, «долаючи зовнішні та внутрішні перешкоди («бар'єри») діяльності»
<i>Активність пошукова</i>	поведінка майбутнього вчителя фізичної культури спрямована на зміну ситуації (чи ставлення до неї) за відсутності визначеного прогнозу її результатів, але за постійного врахування ступеню її ефективності (є обов'язковим компонентом багатьох типів мобільної поведінки сучасної людини)
<i>Активність свідомості</i>	вища форма психічної активності, яка визначається тим, що свідомість майбутнього вчителя фізичної культури не тільки відображає об'єктивний світ, але й творить його, тобто об'єктивний світ не задовольняє людину, і вона своїми мобільними діями намагається його змінювати або адаптуватися до швидкозмінних умов сьогодення

Висновок. Незважаючи на методологічну цінність означених підходів, зауважуємо, що основні їхні положення ще остаточно не сформовані і не набули динамізму в процесі формування особистісної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Водночас слід наголосити, що навчальні заклади фізкультурного спрямування різних рівнів, типів і видів власності стали гнучкіше реагувати на сучасні тенденції з особливим акцентом на індивідуальність студента означеного фаху.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Бігич О.Б., Яковенко-Глушенкова Є.В. Психолінгвістичні передумови формування франкомовної комунікативної компетентності у майбутніх учителів. Психолінгвістика. 2015. Вип. 17. С. 155–164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2015_17_18
- Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. Компетенции в образовании: опыт проектирования: сб. науч. тр. / под ред. А.В. Хуторского. М.: Эйдос, 2008. URL: <http://www.rsuh.ru>
- Карпіловська С.Я., Мітельман Р.Й., Синявський В.В., Ткаченко О.М., Федоришин Б.О., Яцишин О.О. Основи професіографії : навч. посібник. К.: МАУП, 1997. 148 с.
- Княжева І.А. Методична підготовка майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2013. № 1. С. 177–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2013_1_41
- Кондаков И.М. Психология: иллюстрированный словарь. СПб: Прайм-еврознак, М.: Олма-пресс, 2003. 508 с.
- Миرونчук Н.М. Діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів до реалізації функцій учителя-вихователя. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2014. Вип. 4. С. 85–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_4_18
- Отич О.М. Методологічні принципи наукового дослідження. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: «Педагогічні науки»: збірник. Чернігів, 2010. Вип. 76. С. 41–43.
- Пузирьов Є.В., Жавко О.А. Формування соціально-психологічної компетентності викладача. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. 2012. № 1. С. 133–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2012_1_28
- Слободчиков В.І. Теорія і діагностика розвитку в контексті психологічної антропології. Психологія і особистість. 2014. № 2. С. 5–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2014_2_3
- Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука, 2-ге видання. Київ, Головна редакція Української Енциклопедії, 1986. 763 с.
- Шатрова М.Б. Книгознавчий напрям підготовки фахівців спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія». Вісник Харківської державної академії культури. 2013. Вип. 40. С. 132–137.
- Юдин Э. Г. Системный поход и принцип деятельности: методологические проблемы современной науки. М.: Наука, 1978. 391 с.